

de la carretera, com demanant a cada bulto --- si era la persona --- que volia», Genís i Ag. (*Julita*, p. 11); «Visca molts anys! —reprengué 'l sastre, tot *girant-se* li d'esquena, après de mil cortesies», Pons Mass. (*Trascant p. l. S.*, 59).

«--- Trenca el blanc somris. / Demà, València, Déu te salve, / me n'iré a l'hora de l'alba, / d'enyor amb el cor trasbalsat / i, al pujar pel coll d'Almenara, / cap a tu em *giraré* de cara, / amb els ulls plens d'un dolç comiat», Coromines (*Elegia de València*, 1937, final, O. C., p. 1398).

Verb que pràcticament ha estat sempre estranger a la llengua cast. —fins avui hi té poc ús en accs. populars—, limitat a l'aragonès, especialment el pirinenc, amb aquesta construcció és bastant usat, fins en el Baix Aragó: *hírese* 'tombi's, giri's' Olocau del Rey (1961), allà on pertot dirien *dése vuelta* o *vuélvase*.

B) «Yo que, a l'últim, m'hi *gira* tota resoluta y'ls hi dic: —Que 's pensan que só tan criatura?», EmVilanova (*Del meu tros*, 15). Amb matís una mica peculiar, aplicat a un mal que sorgeix: «Y doncs què té, pobra Dª Mercè? —exclamà alarmada la Madrona—. No sabem lo que se li ha *girat*», NOLLER (Pap., 131); «no se m'ha *girat* poca feina!»; «quin griso s'és *girat*», JRuyra (*La Parada*, 59). Com a transitiu 'desviar, apartar': «quan ella 'l vol *girar* d'alguna cosa, no ho logra sempre, perquè 'l domini de les dones ell opina que no deu passar de certs límits domèstics», Genís i Ag. (*Julita*, p. 9).

C) Tr. a) «Als raigs de la celèstia tremolosos, / y de la lluna amiga, / tos tendres ulls, encara somniosos, / vers l'hort de les Hespèrides *girares*», «al flamarèig *girada* de sa Sodoma encesa, / de Loth sembla l'esposa, tornada bloc de sal: / desclou l'estàtua 'ls llavis: —Ay llocs de ma infantesa, / no vos podré ja veure ni als raigs d'eix tríst fanal?», *Atl.* (186, 30). «Què vols? —li digué, sense *girar* lo cap», Pin i Soler (*La família dels Garrigues*, 44). «Aleshores s'aixecà D. Vicens, *girà* les claus de les tres portes que tenia la sala, y sentant-se novament digué a son hoste: —Podeu parlar, Bosch, ningú 'ns pot ohir», Vidal Val. (*Rosada d'estiu*, 276). Sobretot en certs grups fraseològics, com *girar cua* 'tombar i anar-se'n': «Si empeníam una marxa, al sortir pel portal, *giravan* cua perquè deyan que los portaven venuts», Argullol (*La Guerra*, 106); «lo senyor gros estirava la levita del prim, y tots dos *giravan* cua», Careta i Vidal (*Quadros*, JFlo. 1876, 208). *Girar l'esquena* o *l'espatlla*: «Y'l de la capa obre 'l paraygua resolutament, *gira* esquena, y 'l soroll dels seus talons se pert carrer amunt», EmVilanova (*Del meu tros*, 76); «*girant l'espatlla* a son fill per no veure com se'l ne duyan, s'esmunyí del corral», Pons Mass. (*Trascant p. l. S.*, 15). Frasc feta: «(i ell vingia dir tal i tal), *que tomba, que gira* ---» (Fontserè, marginal al seu *DOrt.*, c. 1925).

b) Accs. especials: 'Tombar un cap', cast. *doblar*. Si no m'enganyo és d'ús comú entre la gent de mar de totes les costes catalanes: «la costa, després de *girar* la imponent Punta de la Creu, és un espadat seguit», eiv., Villangómez (*L'Any en estampes*, 49). *Girar l'her-*

ba (dallada) el crec general des de Cerdanya cap a Ponent (però aranès *birá 'r' èrba*), tot i que no el tinc anotat més que a l'Alt Pallars i Ribag. (Vall Ferrera, Vall de Cardós, Vall de Boí, 1933, 1934, 1953ss.); «vés a *çirá* l'alfals», Cercuran (1965). *Girar* l'aigua, aplicat a la dels prats, de les sèquies, del molí, Pallars i Ribagorça almenys, i continua pels parlars de transició i per l'Alt Aragó. A les Viles del Turbó, el proverbi anunciant pluja (corresponent a *cel rogent pluja o vent*, i a l'aranès «*brúma arúza bent o plúza*): «alba ròya pel maitino, / *çira* aigua ta' l molino» (Cercuran, 1965); «volen fer un túnel enta *çirá* l'aigua des del Passo-Nuevo a Grist» Benasc (1965); «*ir a çirá* l'agua» Bielsa i fins baix a Aínsa (1965). *Girar* (o *girar-se*) la lluna 'canviar de fase': «lo dia e la hora que la luna se deu ara *girar*» a. 1380 (Rubió i Lluch, *Docs. Cult.* II, 223). Cf. infra *girant de lluna*. Avui en els Pirineus centrals, intr. «avui *çira* la lluna» a les Viles del Turbó (Cercuran, 1965).

c) En sentit financer (1441, *AlcM*, § II, 8): «quinze florins per cadira, los quals li *giram* en la Taula de la Ciutat», Bna., a. 1459 (CaCandi, *MiscHiCat.* II, 216); «*girar los diners en taula*: praescribere», «*girar los diners a algú*: scribere alicui pecuniam», OPou (*ThPu.*, 118, 123); «davant nostre anavan uns homes de poble que deyan: —Veus? això m'agrada: que 't pensas que se'n *gira* poc de diner avuy?», NOLLER (*Croquis del N.*, 89).

El ll. GYRĀRE va esdevenir popular en la baixa època, en cristians, c. S. II d. C. [trad. Itala de la Bíblia], però solament prengué arrels fermes a Catalunya i a Itàlia: podem dir que esdevingué un distintiu del romànic mediterrani, amb alguna representació molt més dèbil en els Alps centro-orientals, a Sardenya i en les terres d'Oc. En el nivell popular restà enterament estrany al romanès (aquí només el substantiu GYROS > ll. vg. dàcic GIURU > roms. *jur*, revestint forma ben aberrant de la nostra, i entrat directament des de Grècia); cosa verament notable, precisament per tractar-se d'un hellenisme: ço que fa pensar en un paper preponderant del llenguatge mariner en la penetració italo-catalana. En reto-romànic apareix ací i allà, sobretot en el Friül i en derivats grisons (veg. FEW IV, 358b). A Sardenya és també mot antic i ben arrelat des de la documentació pre-catalana (MLWagner, *DEtSdo.*, 580).

Per damunt de tot es destaca l'absència en fr., en castellà i en gallego-portuguès: car en aquestes llengües només apareix com a pàlid i fugisser reflex del llatí medieval o de l'italià i el català. És que a França, Portugal i la major part d'Occitània el terreny estava ja ocupat pel celtisme VIRAR, que en aquests països és mot d'extensió semàntica dominant i àmplia. En castellà són rotundes les paraules de Covarrubias (1611): «no es término usado en Castilla: úsase en lengua catalana, vale bolver a la redonda, y *gira*o [vol dir *girau*] bolved acá».

Fort contrast amb l'italià, on *girare* és mot bàsic de la llengua, en la mateixa mesura que en la nostra; hi ha, naturalment, algunes diferenciacions, sobretot el